

5. Панасюк Б.Я. Шлях до відродження села / Б.Я. Панасюк // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 211-217.
6. Петриков А.В. Политика сельского развития в России: проблемы и приоритеты. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.viapi.ru.>, 20.03. 2006 р.
7. Прокопенко С. Розвиток сільської місцевості. / Контракт ФАО: ТСП/UKR/3004. Звіт робочої групи семінару по проекту технічної допомоги ФАО „Підтримка формулювання політики розвитку сільського господарства та сільської місцевості на середню перспективу” (07.07.06).
8. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 4-18.

Аннотация. Определена сущность категорий “социально-экономическое развитие”, “развитие сельских территорий”, понятие интегрированного развития сельских территорий, которое проявляется в улучшении качества жизни сельского населения через повышение уровней самообеспеченности и социальной безопасности путем реструктуризации его экономической активности.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, развитие сельских территорий, население, социальная инфраструктура

Abstract. Essence of categories is certain “socio-economic development”, “development of rural territories”, concept of the integrated development of rural territories that shows up in the improvement of quality of life of rural population through the increase of levels of his providing and social safety by restructuring of him economic activity.

Key words: socio-economic development, development of rural territories, population, social infrastructure.

УДК 631.158; 331.5

І.В. Дацишин, аспірант ПДАТУ

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Визначено основні напрями регулювання ринку праці, встановлено вплив низки чинників на зайнятість в аграрному секторі економіки України.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, робоча сила, аграрний сектор економіки

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проведений аналіз основних теоретичних концепцій, що характеризують процеси формування і розвитку ринку праці, а також виявлені особливості його функціонування в аграрному секторі економіки дозволяють визначити основні підходи і принципи побудови системи соціально-трудових відносин, що відповідає ринковим умовам господарювання.

Під час дослідження було встановлено, що разом із негативними явищами, спричиненими становленням ринку праці (зниження можливостей працевлаштування громадян, отримання гарантованої заробітної плати, поява безробіття тощо), збільшилася економічна активність сільського населення. Скорочення реальних доходів, затримки з виплатами заробітної плати, пенсій зумовили потребу у значного числа громадян, які проживають у сільській місцевості, в реалізації своїх здібностей до праці на основі самозайнятості – організації селянського (фермерського), а найчастіше особистого підсобного господарства. В умовах скорочення попиту на працю з боку колективних сільськогосподарських підприємств розширення зайнятості в особистих підсобних господарствах сприяє запобіганню зростання безробіття і стає важливим джерелом отримання доходів.

Отже, певною мірою з метою підвищення ефективності функціонування ринок праці здатний до саморегулювання за допомогою розвитку підприємницької активності населення. Унаслідок цього виникають об'єктивні можливості для розвитку малого підприємництва в аграрному секторі, а також розширення меж дії ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Важливе значення для розробки наукових досліджень щодо державного регулювання, зокрема формування ринку праці та зайнятості сільського населення, які сприяли розробці цієї теми, мають праці вітчизняних учених: Д.П. Богині, В.Є. Воротіна, С.О. Гудзинського, Н.І. Єсінової, О.М. Ком'якова, І.С. Кравченко, А.Д. Мельника, О.Г. Мордвінова, Н.Р. Нижник та ін. Однак у цих наукових дослідженнях недостатньо розкриті основні механізми формування ринку праці в аграрному секторі економіки.

Формулювання цілей статті: у статті здійснено наукове обґрунтування формування ринку праці в аграрному секторі економіки в сучасних умовах.

Матеріали та методика дослідження. Дослідження проведені на матеріалах сільськогосподарських підприємств України. Методика дослідження базується на системі комплексного економічного аналізу з проблем формування ринку праці в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан ринку праці в Україні формувалася головним чином під впливом трансформації ринкових відносин в умовах затяжної економічної кризи. Це призвело до того, що структура національного ринку праці в Україні має певні особливості. По-перше, це глибокі диспропорції між попитом та пропозицією внаслідок причин, що обумовлені ринковою трансформацією економіки, – економічний спад, структурні перетворення, руйнування єдиного економічного простору країн соціалістичного табору тощо. По-друге, невідповідність дуже низького рівня оплати праці сучасним потребам відтворення робочої сили, що підвищуються внаслідок існування конкурентного середовища і зростання вимог роботодавців до якості робочої сили. По-третє, зростання диференціації доходів працівників, що посилює соціальне розшарування, спричиняє малозабезпеченість населення, – непрацездатних, безробітних та навіть тих, хто працює, зниження соціальної захищеності тощо.

Пропозиція робочої сили в Україні, незалежно від економічної ситуації, визначається демографічними чинниками, передусім чисельністю населення віком 20-65 років. Саме ці вікові рамки всупереч законодавству реально окреслюють економічно активний вік в Україні – до 20 років молодь переважно навчається і не виходить на ринок праці, а по досягненні пенсійного віку населення, як правило, не припиняє трудової діяльності. Водночас пропозиція робочої сили, особливо її якість, може стати або додатковим чинником прискорення, або бар'єром економічного зростання.

Сучасний рівень економічної активності населення України, попри значно нижчий, ніж у більшості країн світу пенсійний вік, є досить високим за міжнародними масштабами. Це пояснюється головним чином активністю жінок 20-49 років. Найвищі рівні економічної активності населення характерні для Волинської, Вінницької областей та м. Києва, найнижчі – для Тернопільської, Чернівецької та Івано-Франківської областей [2].

Загальна чисельність економічно активного населення останніми роками залишається практично незмінною, однак високий і постійно зростаючий ступінь старіння робочої сили (у середньому по Україні кожна п'ята економічно активна особа – старша 50 років, а кожна чотирнадцята – старше працездатного віку) створює певні перешкоди для нормалізації процесів відтворення робочої сили, запровадження новітніх технологій і відповідної перекваліфікації працівників.

Особливо гострою є проблема старіння робочої сили у сільській місцевості, передусім у Чернігівській, Кіровоградській, Полтавській областях. Це може стати непереборним бар'єром розвитку нових відносин в аграрному секторі цих регіонів [1].

Якість підготовки робочої сили має першочергове значення саме у період економічного зростання в зв'язку з необхідністю запровадження нових технологій, схем організації виробництва, коли майже вичерпано екстенсивні чинники економічного зростання і необхідна інтенсифікація як виробництва, так і надання послуг. У цьому контексті слід позитивно оцінити невпинне зростання питомої ваги осіб з вищою (повною та базовою) освітою у складі робочої сили. Проте у розвитку сучасної системи освіти, передусім вищої, спостерігаються значні диспропорції. Триває тенденція випереджаючого збільшення масштабів підготовки економістів та юристів (відповідно на 36,2 та 43,6%), обумовлена, насамперед, інерцією високої

престижності отримання спеціальностей, які гарантували в недавньому минулому досить високі та стабільні доходи, і адекватною реакцією ринку освітніх послуг [2]. Однак практична насиченість національного ринку праці економістами та юристами неминуче позначиться на працевлаштуванні фахівців з цих спеціальностей. Натомість всупереч необхідності забезпечення економіки висококваліфікованими фахівцями з інженерних спеціальностей, які зможуть реалізувати інноваційні принципи економічного зростання, і змінам у попиту на робочу силу, що вже відбуваються і вочевидь посиляться у найближчому майбутньому, протягом останніх років обсяги випуску таких фахівців практично не змінилися, а їхня питома вага у складі випускників вищих навчальних закладів знизилася.

Таким чином, на жаль, здобуття вищої освіти в Україні не гарантує зайнятості. З одного боку, збереження високого ступеня монополізації економіки обумовлює існування значної частки технологічно відсталих виробництв, що суттєво обмежує можливості застосування отриманих знань та навичок безпосередньо у виробничому процесі. З другого – якість отриманих у процесі навчання знань часто не відповідає вимогам до робочої сили, які висуваються з боку високотехнологічних виробництв. Дається взнаки і стрімке старіння знань, обумовлене швидкими економічними зрушеннями, зокрема економічним піднесенням. Тому для забезпечення належної якості професійно-освітньої підготовки робочої сили необхідно запроваджувати систему освіти протягом всього трудового життя.

Після тривалого скорочення стабілізувалися обсяги підготовки кваліфікованих робітників у системі професійно-технічної освіти. Є позитивні тенденції розвитку закладів професійно-технічної освіти, зорієнтованих насамперед на підготовку спеціалістів для аграрного сектору економіки. Збільшення обсягів виробництва і надання послуг створює об'єктивні передумови для зростання потреби в кваліфікованих робітниках, а отже, нагальною потребою стає реформування системи професійно-технічної освіти відповідно до нових вимог. Аналіз і прогноз потреби в робочій силі за професіями та рівнями кваліфікації має стати дієвим інструментом реформування системи професійної підготовки.

При обмежених можливостях працевлаштування і низькій заробітній платі чимало економічно активних громадян України, передусім у віці 20-49 років, стають трудовими мігрантами. Більше 80% учасників трудових міграцій не мали постійної роботи в Україні і ще 7% перебували в неоплачуваних відпустках.

Отже, основними проблемами у сфері пропозиції робочої сили є:

- а) невідповідність потребам економіки за професійно-кваліфікаційними ознаками;
- б) високий рівень старіння, насамперед у сільській місцевості;
- в) “вимивання” через трудову міграцію прошарку населення із середнім рівнем кваліфікації, але високою економічною активністю.

Сьогодні в сільському господарстві необхідно здійснити вибір між встановленням високої оплати найманої праці, що зацікавлює працівників у підвищенні своєї професійної підготовки і зростанні продуктивності праці, і збереженням гарантій зайнятості. По суті, йдеться про вирішення проблеми подолання кризи трудових відносин, щоб зробити їх чинником соціально-економічного прогресу в аграрному секторі економіки, а працю визнати товаром, власником якого є найнятий робітник.

Механізм державного регулювання повинен сформувати таку кон'юнктуру на ринку праці, щоб пріоритет на ньому належав працівникові як власникові товару праці, ціна якої формується залежно від здібностей, освіти, кваліфікації і досвіду. Крім того, необхідно забезпечити умови для вільного переміщення людей в економічному просторі відповідно до їх інтересів. Причому роль держави полягає у створенні таких економічних, соціальних і правових умов, які б дозволили зацікавити певну частину населення в переміщенні в потрібному, з позицій підвищення ефективності використання праці, напрямі [3].

Особливістю сучасної державної політики України є децентралізація регулювання трудових відносин. Держава, залишаючись фактично гарантом трудових прав громадян, практично втратила функції загального працедавця і всевладдя в трудових відносинах, що припускає плідну співпрацю працедавців і працівників в ухваленні соціально-економічних рішень у визначенні умов праці і передачу вирішення багатьох питань в компетенцію конкретних сторін.

Висновки. На основі аналізу теоретичних, методологічних напрацювань з питань динаміки та стратегії соціально-економічного розвитку можна зробити висновок про те, що сьогодні

аграрний сектор економіки й уся сфера зайнятості сільського населення перебувають у стані адаптації, який характеризується кардинальними змінами фундаментальних складових цього сектору відповідно до обраної моделі ринкових перетворень, орієнтацією на таку структуру зайнятості селян у господарському комплексі, що сприяла б виходу з кризи і нормалізації економічного життя, необхідністю вирішувати нагальні економічні проблеми. Дослідження розкритих особливостей і закономірностей має не лише суто науково-теоретичне, а й практичне значення. Воно свідчить не тільки про надзвичайну гостроту питань розвитку ринку робочої сили в сільському господарстві, а й про невирішеність багатьох проблем, що зумовлює подальший занепад села, деградацію його продуктивних сил, насамперед людського капіталу. Державна політика розвитку сільського господарства повинна бути науково обґрунтованою, включати довгострокову стратегію стабільного розвитку національного агропромислового комплексу.

Список використаних джерел

1. Качан Є.П. Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці / Є. П. Качан // Зайнятість та ринок праці : міжвідом. наук. зб. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 3-16.
2. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г., Ємельяненко Л.М. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / За ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 286 с.
3. Ярошенко В. Державні механізми регулювання ринків праці в Україні // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 8. – С. 30-37.
4. Праця в Україні у 2009 році : статистичний збірник / Держкомстат України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2010. – 341 с.
5. Сільське господарство України за 2009 рік: статистичний збірник / Держкомстат України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2010. – 375 с.

Анотация. Определены основные направления регулирования рынка труда, установлено влияние ряда факторов на занятость в аграрном секторе экономики Украины.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, рабочая сила, аграрный сектор экономики.

Annotation: the article outlines the main directions of labor market regulation, to investigate the effect of factors on employment in the agricultural sector of Ukraine.

Keywords: labour market, employment, unemployment, labor, agricultural sector

УДК 338.431.2

*Л.Л. Жерибор, здобувач Житомирського національного агроекологічного університету**

ЕМПІРИЧНІ ОБСТЕЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД ЖИТОМИРЩИНИ

Визначено поняття „соціальна інфраструктура сільських територій”. Висвітлено сучасний стан та проблеми функціонування соціальної інфраструктури в сільській місцевості Житомирської області. Запропоновано шляхи подолання виявлених проблем.

Ключові слова: інфраструктура, соціальна інфраструктура, рівень життя, сільські території.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з основних складових частин комплексного розвитку сільських територій є напрямок розвитку їх соціальної інфраструктури. Під впливом розвитку соціальної інфраструктури сільських територій в основному формується рівень життя сільського населення. Якщо рівень життя визначається як ступінь задоволення потреб населення, то для його забезпечення необхідна певна сукупність матеріальних об'єктів, які розміщуються в населених пунктах і їх функціональне призначення полягає саме в задоволенні цих потреб. Коли розвиток соціальної

* Науковий керівник – доктор економічних наук Скидан О.В.